

UDK:372.881.111.1

Moxira MAVLANOVA,
TAQU "Xorijiy tillar" kafedrasida katta o'qituvchisi
E-mail: mokhramavlanova90@gmail.com

Toshkent pedagogika universiteti dotsenti, PhD N.Ahmedova taqrizi asosida

TANQIDIY FIKRLASH ORQALI BO'LAJAK MUXANDISLARDA KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISH METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH

Аннотация

Ilmiy adabiyotlarni nazariy tahlil qilish jarayonida talabalarning muloqot kompetensiyasini takomillashtirish muammosini bilish darajasi aniqlandi. Ushbu kontsepsiyaning turli xil ta'riflari mavjud. Ba'zi manbalarda muloqot kompetensiya shaxsning shaxsiy qobiliyatlari va ijtimoiy mavqeyiga asoslangan ma'lum bir professional jamoaga muvaffaqiyatli integratsiyalashuvi uchun zarur bo'lgan shaxslararo tajribasining shakllanish darajasini anglatadi; boshqalarda muloqot kompetensiya jarayonining samaradorligi va samaradorligini ta'minlash uchun nutq faoliyatining alohida tarkibiy qismlarining o'zaro ta'sirini malakali muvofiqlashtirish asosida shaxsning qilish qobiliyati sifatida qabul qilinadi; uchinchi, bu jarayonlari haqidagi nazariy bilimlarning sintezi va ma'lum bir kasbiy muhitda boshqalar bilan to'g'ridan-to'g'ri munosabatda bo'lishning amaliy ko'nikmalari va boshqalar.

Kalit so'zlar: Muloqot kompetensiyasi, komponent, amaliy ko'nikmalar, bo'lajak muhandislar, integratsiyalashuv, nutq kompetensiyasi, aloqa motivlari, qiymat-semantik munosabat.

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МЕТОДОЛОГИИ РАЗВИТИЯ КОМПЕТЕНЦИЙ БУДУЩИХ ИНЖЕНЕРОВ ЧЕРЕЗ КРИТИЧЕСКОЕ МЫШЛЕНИЕ

Аннотация

В ходе теоретического анализа научной литературы был определен уровень знаний проблемы повышения коммуникативной компетентности студентов. Существуют разные определения этого понятия. В некоторых источниках под коммуникативной компетентностью понимают уровень сформированности межличностного опыта, необходимого для успешной интеграции человека в определенный профессиональный коллектив на основе личных способностей и социального статуса; в других общение воспринимается как способность человека осуществлять это на основе грамотной координации взаимодействия отдельных компонентов речевой деятельности для обеспечения эффективности и результативности процесса компетентности; в-третьих, синтез теоретических знаний об этих процессах и практических навыков непосредственного взаимодействия с другими людьми в определенной профессиональной среде и т. д.

Ключевые слова: Коммуникативная компетентность, компонент, практические навыки, будущие инженеры, интеграция, речевая компетентность, мотивы общения, ценностно-смысловая связь.

IMPROVING THE METHODOLOGY FOR DEVELOPING THE COMPETENCIES OF FUTURE ENGINEERS THROUGH CRITICAL THINKING

Annotation

During the theoretical analysis of scientific literature, the level of knowledge of the problem of improving communicative competence of students was determined. There are different definitions of this concept. In some sources, communicative competence refers to the level of formation of interpersonal experience necessary for the successful integration of a person into a certain professional team based on personal abilities and social status; in others, communication is perceived as a person's ability to do it on the basis of competent coordination of the interaction of individual components of speech activity to ensure the effectiveness and efficiency of the competence process; thirdly, the synthesis of theoretical knowledge about these processes and practical skills of direct interaction with others in a certain professional environment, etc.

Key words: Communicative competence, component, practical skills, future engineers, integration, speech competence, communicative motives, value-semantic relationship.

Kirish. Muloqot kompetensiya faoliyati mutaxassis-larning kasbiy muvofiqligining muhim tarkibiy qismidir. Agar o'qituvchining ixtisosligi haqida gapiradigan bo'lsak, unda kompetensiya uning kasbiy yo'nalishining asosidir.

Bo'lajak muxandislarining kompetensiyasini oshirish bo'yicha maqsadli ishlarni olib borish, ushbu tushunchaning mazmuni va tuzilishini aniqlashni o'z ichiga oladi. Tadqiqotchilar bu bir qator individual kompetensiyalarni o'z ichiga olgan murakkab ko'p komponentli yaxlitlik ekanligini tan olishadi. Biz o'rganayotgan didaktik adabiyotlarda muloqot kompetensiyaning turli qismlari mavjud bo'lib, ularning soni uchdan yettigacha o'zgarib turadi.

Shunday qilib, 1980-yillarda Britaniyalik olimlar M.Kaneyl va M.Sveyklar muvaffaqiyatli ning to'rtta muhim komponentini aniqladilar [1].

1. Grammatik komponent - lug'at, morfologiya, sintaksis, semantik qoidalar, intonatsiya tamoyillari, talaffuz haqidagi bilimlar.

2. Ijtimoiy-madaniy komponent - bu ma'lum bir ijtimoiy va madaniy muhit uchun eng mos bayonotlarni qo'llash.

3. Diskursiv komponent - bu ni davom ettirish uchun til bilimlaridan izchil foydalanish.

4. Strategik komponent - bu muloqot maqsadlarga erishish uchun grammatik va sotsiologik qoidalarni nomukammal o'zlashtirishni qoplash qobiliyati.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. Savinyonning fikricha, muloqot kompetensiya grammatik kompetensiyani, nutqiy kompetensiyani (nutq kompetensiyasi), nutq strategiyasi kompetensiyasini, ijtimoiy-madaniy kompetensiyani ham o'z ichiga oladi [2].

V.V. Safonova muloqot kompetensiyani lingvistik, nutqiy va ijtimoiy-madaniy kompetensiyalarga ajratadi [3].

Deyarli xuddi shunday fikrni I.L. Muloqot kompetensiyadagi lingvistik, nutqiy, ijtimoiy-madaniy, kompensatsion va ta'lim komponentlarini, ta'kidlaydigan nur.

V.F.Remizova o'z tadqiqotida muloqot kompetensiyaning ma'lum bir tuzilishga ega ekanligini, uning tarkibiga kognitiv (bilim tizimi), operativ – faollik (muloqot ko'nikmalar) va motivatsion-qiymatli (shaxsning ma'lum xususiyatlari) komponentlarini kiritishini qayd etadi [4]. Fikr haqida I.N. Zotova, muloqot kompetensiya uchta asosiy komponentning majmuidir: hissiy va motivatsion (ijobiy aloqalarga bo'lgan ehtiyoj, aloqa qiymatini anglash, aloqa motivlari), kognitiv (inson munosabatlari sohasidagi bilimlar, ijtimoiy idrok, tasavvur va fikrlash); aks ettiruvchi, baholash, xatti-harakatlar (optimal aloqa modellarining individual tizimi) komponentlari [5].

Tadqiqotchining ta'kidlashicha, muloqot kompetensiya tuzilishi juda xilma-xil elementlarni o'z ichiga oladi: muloqot bilim va muloqot qobiliyat. Muloqot bilim - bu jarayonining mazmuni, uning tartibi, qonuniyatlari, aloqa usullari va usullari haqidagi bilimdir. ko'nikmalari nutqiy ko'nikmalardan, og'zaki yoki yozma xabar matnini adekvat shaklda tashkil eta olishdan, to'siqlarini yengib o'tish qobiliyatidan va boshqalardan iborat. Nutq ko'nikmalari shaxsning individual psixologik xususiyatlari orqali amalga oshiriladi [6].

Ayrim tadqiqotchilarning ishlarida muloqot kompetensiyaning tarkibiy qismlari boshqa tomondan ko'rib chiqiladi. Shunday qilib, I.A.Zimnyaning fikriga ko'ra, muloqot kompetensiyaga "bilim, ko'nikma (tajriba), amalga oshirilgan vakolatning maqsadi va mazmuniga qiymat-semantik munosabat, hissiy-irodaviy tartibga solish va faoliyatda namoyon bo'lishga tayyorlik kabi tarkibiy qismlar kiradi" [7]. Har bir komponent o'ziga xos tarkibga ega:

- bilim – leksika, so'zlarning mos kelishi va gapning grammatik qurilishi qoidalarini;

- ko'nikmalar – til birliklaridan umumiy qabul qilingan shaklda foydalanish, shakllangan tajriba sifatida turli xil aloqa sharoitida bayonotlar va matnlarni yaratish va tushunish normasi;

- qiymat-semantik munosabat - shartlar va bayon mavzusining ahamiyati, shaxsni ga qo'shishda hal qiluvchi omil sifatida eshitilgan narsani tushunish;

- emosional-irodaviy tartibga solish - sharoitiga muvofiq nutq faoliyatini o'zboshimchalik bilan tartibga solish;

- haqiqatda namoyon bo'lishga tayyorlik - har qanday vaziyatga adekvat munosabatda bo'lish istagi [7].

Mahalliy tadqiqotchilar ta'kidlashicha, «uslubiy rejada muloqot kompetensiya (qobiliyat) quyidagilarni o'z ichiga oladi: 1) til bo'yicha ma'lum bilimlarning va u haqida nazariy ma'lumotlarning mavjudligi; 2) til vositalarini ning maqsadlari, vazifalari va shartlari bilan bog'lash qobiliyati, ya'ni. vaziyat bilan; 3) ijtimoiy xulq-atvor normalarini hisobga olgan holda og'zaki ni tashkil qilish qobiliyati; 4) til vositalaridan foydalanishning milliy belgilab qo'yilgan o'ziga xosliklariga ega bo'lish" [7].

Keling, boshqa tadqiqotchining fikriga murojaat qilaylik – D.I.Izarenkovning fikricha, muloqot kompetensiya quyidagi uchta komponentni o'z ichiga oladi:

- > til malakasi,
- > fan kompetensiyasi,
- > pragmatik kompetensiya [8].

Tadqiqot metodologiyasi. Til kompetensiyasi gaplarni yanada malakali qurish uchun barcha darajadagi til birliklarini (fonetik, leksik, derivativ, morfologik, sintaktik) bilishni nazarda

tutadi. Mavzu kompetensiyasi bayonotlarning mazmunli, denotativ rejasini qurishda yotadi, ya'ni. hukmning umumiy ma'nosi uchun javobgardir. Pragmatik kompetensiya nutqning situatsion shartlariga, shuningdek, ma'ruzachining muloqot niyatlariga asoslangan bayonotlardan foydalanish qobiliyatida amalga oshiriladi [8].

Natija va tahlillar. Bizning fikrimizcha, muloqot kompetensiyaning mazmuni va tuzilishi haqidagi eng universal g'oya tadqiqotchi A.N.Shukin. So'nggi yillardagi ko'plab ilmiy ishlarni tahlil qilib, u muloqot kompetensiya yettita majburiy kompetensiyani o'z ichiga oladi degan xulosaga keldi:

1) lingvistik kompetensiya - til birliklari haqidagi bilimlar yig'indisi va o'z fikrlarini ifodalash va boshqa odamlarning fikrlarini tushunish uchun ushbu birliklardan malakali foydalanish qobiliyati;

2) nutq kompetensiyasi – ma'lum bir tilda fikrlarni rivojlantirish algoritmlarini bilish va undan idrok etish (o'qish, tinglash) va nutqni takrorlashda (gapirish, yozish) foydalanish qobiliyati;

3) Ijtimoiy-madaniy kompetensiya – o'rganilayotgan til mamlakatining milliy-madaniy xususiyatlarini, nutq va og'zaki bo'lmagan ning tipik vaziyatlaridagi xatti-harakatlar qoidalarini, ona tilida so'zlashuvchilarning odob – axloq qoidalarining o'ziga xos xususiyatlarini va unga muvofiq qilish qobiliyatini bilish. bu bilim;

4) ijtimoiy (pragmatik) kompetensiya – har qanday muloqot vaziyatda tez yo'naltirish, ma'ruzachining muloqot maqsadlari va suhbatdoshning imkoniyatlariga muvofiq nutqni qurish qobiliyati;

5) diskursiv kompetensiya – izchil og'zaki yoki yozma xabarni qurish qoidalarini bilish, bunday xabarni alohida jumladan qurish qobiliyati, shuningdek, birovning nutqidagi xabarlarini tushunish qobiliyati;

6) strategik (kompensator) kompetensiya - materialni o'zlashtirishning eng samarali usullarini tanlash va uni turli xil aloqa mummolarini hal qilishda qo'llash qobiliyati.

7) predmetli kompetensiya – aloqa jarayonining mazmuni nuqtayi nazaridan aniq yo'naltirish uchun aloqa mavzusining mazmuni bo'yicha ma'lumotlarga ega bo'lishdir [9].

Xulosa va takliflar. Shunday qilib, bo'lajak muxandislarining muloqot kompetensiyasi nazariy savodxonligi va ma'lum bir kasbiy vaziyatda faol harakat qilishga amaliy tayyorligida namoyon bo'ladi, til tizimining barcha birliklaridan to'g'ri foydalanishni hisobga olgan holda jarayonini qurish va tartibga solish. Shaxslararo munosabatlarni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun nutq fani va nutq madaniyati.

Ushbu tadqiqotni amalga oshirishda biz talabalarining muloqot kompetensiyasini takomillashtirish jarayonini tashkil etish vositasi sifatida tanqidiy fikrlashni rivojlantirishning pedagogik texnologiyasini tanladik. Biz ta'kidlaymizki, agar o'qitish shakllari orasida juftlik va guruh darslari (ta'limning individual shaklini talab qiladigan alohida matnlar bilan ishlash bundan mustasno) kompetensiyasini oshirish jarayoni samaraliroq bo'ladi, o'qitish metodikasi va usullaridan foydalaniladi, psixologik qulay sharoitda yoki suhbat usuliga asoslangan. Bu talablarga dissertatsiyaning ikkinchi bobida to'xtaladigan tanqidiy fikrlashni rivojlantirish texnologiyasi to'liq javob beradi.

ADABIYOTLAR

1. Canale M., Swain M. Kommunikativ kompetensiya uchun nazariy asos: https://www.researchgate.net/publication/31260438_Ikkinchi_tilni_o'rgatish_va_te_st_qilishning_kommunikativ_yondashuvlari_teorik_asoslari
2. Savignon SJ Kommunikativ vakolatli: nazariya va lassroom amaliyoti: https://www.academia.edu/2136862/Communicative_Competence_Theory_and_Classroom_Practice_Texts_and_Contexts_in_Second_Language_The_Aguage_Seandicon
3. Safonova V.V. Madaniyatlar va tsivilizatsiyalar i kontekstida
4. Xalqaro tillarini o'rganish; 122 <https://unis.shpl.ru/Pages/Search/BookCard.aspx?Id=47105>
5. Remizova V.F. O'quv jarayonida talabalarining kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirish: Dissertatsiya avtoreferati. dis. ... samimiy. ped. Fanlar. - Orenburg, 2006. - 24 p.
6. Zotova I.N. Texnik universitet talabalarining kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirish uchun psixologik-pedagogik yordam: muallif. dis. ... qand. psixolog. Fanlar. - Stavropol, 2006. - 22 p.
7. Zotova I.N. Kommunikativ kompetensiyaning xususiyatlari // Izvestiya TRSU. "Psixologiya va pedagogika" mavzuli soni. - 2006. - No 13 (68). - S.225-227.

8. Zimnyaya I.A. Ta'limda kompetensiyaga asoslangan yondashuv kontekstida kompetentsiya va kompetentsiya // Maktabda chet tillari. - 2012. - No-S. 2-10.
9. Izarenkov D.I. Kommunikativ kompetensiyaning asosiy tarkibiy qismlari va ularni filolog bo'lmagan talabalarni o'qitishning ilg'or bosqichida rivojlantirish // Chet elda rus tili: https://www.studmed.ru/izarenkov-di-bazisnye-sostavlyayushchie-kommunikativnoy-kompetencii-i-ih-formirovanie-na-prodvinutom-etape-obucheniya-studentov-nefilologov_52717e9d727.html
10. Shukin A.N. Kompetentsiya yoki kompetentsiya: lingvodidaktikaning dolzarb muammosiga metodistning nuqtai nazar // Chet elda rus tili. - M., 2008. - No 5. - S. 14-20.